

- 2 ГАОО. - Ф. Р-100. - Оп. 1. - Д. 7. Инструкции об организации главных архивных управлений Губархива и военной секции. - Л. 4.
- 3 Там же. - Л. 4.
- 4 ГАОО. - Ф. Р-1142. Одесский областной государственный архив Одесского областного архивного отдела. - Оп. 1. - Д. 377. Очерк по истории архивного дела на Одесщине. - Л. 7.
- 5 ГАОО. - Ф. Р-100. - Оп. 1. - Д. 113. Отчет о деятельности Одесского Губарха. - Л. 15.
- 6 ГАОО. - Ф. Р-100. - Оп.1. - Д. 135. Протоколы совещаний про Губархе. - Л. 128.
- 7 ГАОО. - Ф. Р-1142. - Оп. 1. - Д. 90. Переписка с Архивным управлением УССР об использовании и публикации архивных материалов. - Л. 42.
- 8 ГАОО. - Ф. Р-100. - Оп. 1. - Д. 135. Протоколы совещаний про Губархе. - Л. 7-7 об.
- 9 ГАОО. - Ф. Р-37. Одесское окружное архивное управление Центрального Украинского архивного Управления «Укрцэнрархив». - Оп. 1. - Д. 56. Квартальные планы и отчеты о деятельности Одесского губернского архивного управления. - Лл. 22-23.
- 10 ГАОО. - Ф. Р-37. - Оп. 1. - Д. 8. Доклад о деятельности и задачах Центрального архива на Первом Всеукраинском съезде архивных работников. - Лл. 29-30.
- 11 Там же. - Л. 29.
- 12 Там же. - Л. 30.
- 13 ГАОО. - Ф.Р-36. Одесской краевой исторический архив Центрального Украинского архивного управления «Укрцэнрархив». - Оп. 1. - Д. 16. Переписка с центральным архивным управлением об упорядочении архивных материалов. - Лл. 4-4 об.
- 14 ГАОО. - Ф. Р-36. - Оп. 1. - Д. 3. План и отчеты о работе за 1-е полугодие. - Л. 12.
- 15 Там же. - Л. 13.
- 16 Там же. - Л. 16.
- 17 ГАОО. - Ф. Р-36. - Оп. 1. - Д. 11. Годовой отчет о работе Одесского Крайархива и план работы на 1929 год. - Л. 3.
- 18 ГАОО. - Ф. Р-36. - Оп.1. - Д. 3. План и отчеты о работе за 1-е полугодие. - Л. 4.
- 19 Там же. - Л. 24-26.

Олена Яворська (Одесса, Україна)

ЛІТЕРАТУРНИЙ АРХІВ МИХАЙЛА ЖУКА

Михайло Іванович Жук (1883-1964) - один з перших українських художників-модерністів, графік, кераміст, письменник, поет, драматург та перекладач, відіграв значну роль в культурному житті 1900-20-х рр., досі чинною мірою не відображену у історії українського мистецтва та літератури.

Він народився у Каховці, навчався у Києві в художній школі О. Мурашка, згодом - у Краківській академії, яку закінчив за двома відділами - портретного малювання і фресковим з срібними медалями З 1905 р. оселяється у Чернігові, викладає малювання у Духовній семінарії (серед його учнів був П. Тичина) і в дівочому Єпархіальному училищі. На цей час припадає його знайомство з М. Коцюбинським, яке переросло у найприязнішу дружбу. Саме М. Коцюбинський опікувався першими кроками молодого письменника, взагалі, чернігівським періодом датовано переважну більшість літературних творів М. Жука.

Восени 1916 р. М. Жук, облишивши родину у Чернігові, переїздить до Києва. Сплеск діяльності М. Жука припадає на 1917-18 рр. - він був одним з засновників та діячів Академії мистецтв, брав найактивнішу участь у виданні журналу «Музагет». Після квітня 1919 р. повертається до Чернігова. «С весны 1919 года работал в Чернигове при Губнаробразе, возглавлял Отдел Искусств и заведовал студией ИЗО. С 1922 года был ответственным секретарем Губ. Отд. Союза Рабис Черниговщины до 1925 года»¹.

Сутужне творче і матеріальне становище змушує його 1923 року написати розпачливого листа голові Ради народних комісарів УРСР Х. Раковського: «... якщо я потрібний тут по своїй

спеціальності, то дайте мені можливість працювати, дайте можливість жити з цієї роботи. Якщо ж моя робота справді не потрібна, дайте мені можливість емігрувати з родиною, хоча б в американські українські колонії, де я спробую здобути собі це право. Я не уряду поїду шукати, бо всі уряди для мене неприйнятні, а поїду шукати заробітку, а також і освіти для своїх дітей. <...> Підкреслюю знову, що я не тікаю, а що я мушу шукати якогось виходу як українець і як художник, і як письменник»².

Восени 1925 року М. Жук переїхав з Чернігова до Одеси та почав викладати у Політехнікумі образотворчих мистецтв (згодом - Художньому училищі імені М. Грекова), де надалі став професором і проректором. З цього часу його життя пов'язане з Одесою. Тут він мешкав за двома адресами - на Пролетарському (нині Французькому) бульварі, та з 1941 р. на вул. Свердлова (нині Канатній).

Визначити гідне місце багатогранній постаті Михайла Жука у культурному просторі України ХХ сторіччя можна за матеріалами його архіву. Попри всі бурхливі події та життєві негаразди - дві революції, численні зміни влади у Києві та Чернігові, переїзд до Одеси, трус та арешт 1931³, зміну квартири у 1941 (коли будинок постраждав під час бомбардування міста), перебування в окупованій Одесі - він зберіг як художній, так і літературний доробок. Перші малюнки митця датовано 1899-м роком, рукописи - 1903-м роком.

Треба зазначити, що естетичні уподобання М. Жука 1920-30-х рр. розходились з офіційним курсом радянського мистецтва, через що він поступово відходив від активної художньої та літературної творчості, зосередившись на викладанні. Єдиний виняток становлять вірші, які він писав до останніх років життя.

По смерті М. Жука, його архів було розпорошено. Деяка частина (як художні роботи, так і рукописи) потрапила до літературно-меморіального музею М. Коцюбинського в Чернігові. Не обминули увагою архів М. Жука і одеські колекціонери та дослідники. Головним чином він розійшовся по чотирьох колекціях: С. Лущика, Т. Максим'юка, І. Козирода та С. Шевельова, упорядників альбому М. Жука. Пізніше частина матеріалів від С. Шевельова перейшла до письменника В. Барладяну, а у 1977 році, незадовго до свого арешту, він передав їх Т. Максим'юку (в колекції якого вони знаходяться й по сьогодні).

Літературна спадщина митця, на відміну від художньої творчості, довгий час залишалася на другому плані. Вже на початку 1930-х рр. з'являються статті та книги, присвячені творчості Жука-художника⁴. Лише наприкінці ХХ ст. почали цікавитись Жуком-письменником. Саме на базі літературного архіву митця і були зроблені численні публікації творів письменника С. Лущиком, Т. Максим'юком, І. Козиродом, В. Барладяну-Бирладником (1942-2010) та автором цієї статті, у місцевих, київських та закордонних виданнях⁵.

Слід зазначити, що Михайло Жук був письменником нової формації. За добором тем та стилем він далекий від традиційної школи, не виявляє зацікавленості до побутового етнографізму, до історичного минулого. Уся його увага присвячена сьогоденню, тому прошарку суспільства, що недавно сформувався - українській провінційній інтелігенції та міщанству. Як і у його вчителя Коцюбинського, більшість оповідань Жука можна визначити як соціально-психологічні, дія відбувається у провінційних містечках, герої - дрібні службовці, вчителі, спархіялки, журналісти, повії. Як відзначав С. Єфремов, проза М. Жука «...нагадує потроху імпресіоністську манеру Чехова з його влучним образом життєвої буденщини»⁶.

Переважна більшість суто літературних матеріалів з архіву Жука зосередилась у краєзнавця і дослідника С. Лущика, а згодом рукописна частина поступово була передана ним до фондів Одеського літературного музею (останніми значними надходженнями музей завдячує народному депутату України С. Гриневецькому). Надалі мова буде йти лише про ті рукописи, які зараз перебувають у фондах музею.

Треба взяти до уваги те, що М. Жук зберігав усі варіанти та чернетки як живописного, так і літературного доробку. Як наслідок - існування кількох (до шести) варіантів майже кожного рукопису, не кажучи вже про машинописні копії. Збереглися багато записів на окремих аркушах з початком оповідань, віршів, казок, з начерками та планами майбутніх творів. Необхідно зауважити ще одне - за часів репресій 1930-х, коли багато людей знищували рукописи та світлини заарештованих, художник зберіг майже всі зроблені ним портрети друзів та однодумців - Леся Курбаса, Миколи Зерова, Миколи Хвильового та інших діячів

Михайло Жук. Фото.
Чернігів. 1908

«розстріляного відродження». Так само він не знищив і рукописів власних творів, хоч деякі з них могли вважатися за ті часи контрреволюційними.

Архів М. Жука складається з наступних розділів:

1. Оповідання;
2. Казки;
3. Вірші;
4. П'єси;
5. Переклади;
6. Спогади;
7. Щоденникові записи;
8. Статті;
9. Робочі записи.

Більша частина рукописів датована автором. У разі відсутності авторського датування час написання можна визначити за характером почерку та виглядом паперу - водяні знаки, формат паперу (рукописи початку 1920-х рр. написано на довгих вузьких смужках), датування обкладинок шкільних зошитів з рукописами.

1. Прозова спадщина нараховує 20 закінчених оповідань, вісім з яких були надруковані в журналах та збірках з 1906-го по 1921-й роки, за життя М. Жука. У переліку, що подано нижче, оговорено наявність більш ніж одного екземпляру рукопису, без уточнення ступеню їх завершеності: «Дора» (написано 1905р., надруковано - «Літературно-науковий вісник» [далі - ЛНВ], 1907, липень); «Мені казали - ще молодий» - 1906 (ЛНВ, 1906, жовтень) - машинопис з авторськими правками; «Вона» - 14.III.1908 (ЛНВ, 1909, вересень), 3 варіанти; «Тільки встати...» - 7.VIII.1913 (ЛНВ, 1914, березень, квітень), 2 варіанти рукопису та вилучення з журналу з авторськими правками; «Пісменник» [так!] - 6.X.1913 (Дзвін. - 1914. - №4), 3 варіанти; «Дійсність і мрія» - 6.VI.1915 (Музагет. - 1919, № 1-3, під назвою «Етюд»); «Смуток» - недатоване (Музагет. - 1919, № 1-3); «Очі» - 21.VIII.1915 (Голод: Літ. збірка, 1921).

За різними причинами за життя письменника не опубліковані оповідання «Геній» - 1910; «Двоє» - 2.XI.1911, 2 варіанти; «3 наказу губернатора» - 30. V. 1911; «Оля» - 28.V. 1914, 4 варіанти; «Травень» - перший варіант датовано «1914, літом», другий 23.VI.1918; «Невідома» - 26.VII.1916; оповідання «Сни провінції» та «Бабуся» (два варіанти) не мають авторського датування. Ще чотири ранні оповідання вкрай слабкі з літературного боку: «В обіймах землі» - 8.XII.1908, 3 варіанти; «Тінь» - 16. XI 1909, два варіанти; «Галя» 7.VI 1906, Дидвіже Литва; «В спеці» - 7.X.1906.

Більшість оповідань написані у перший чернігівський період з 1905 по 1916-й роки. Після 1918 р. нових завершених оповідань немає, у середині 1920-х М. Жук лише перероблює оповідання «Смуток» та «Етюд» («Дійсність і мрія»). Практично всі рукописи оповідань існують у кількох примірниках, вони написані на окремих пронумерованих аркушах, з численними правками, не враховуючи вписаних у грубий зошит з поділами «Проза», «Казки», «Вірші». Оповідання «Письменник» та «Мені казали - ще молодий» мають ще й машинописний варіант.

2. З 1918 до 1923 рр. Жук пише переважно казки, що обумовлено можливістю видання. З 34 казок за життя письменника 15 було надруковано. Три вийшли окремими виданнями у Чернігові - «Ох» (1908, перша видана книга М. Жука), «Правда та Неправда» (1920) та «Дрімайлики малайцям» (1923). До книги «Казки» (Чернігів, 1920, вийшла двома виданнями) увійшли дванадцять казок та заключний вірш «Розмова», написаний 13 серпня 1919 р. Рукописи казок, що зберігаються у фондах музею складаються з двох грубих зошитів (до одного з яких, датованого 1922-1932р. входять також вірші; до другого, датованого 1907 р. - проза), шести саморобних рукописних книжках з авторськими обкладинками (відбиток однієї і тієї ж гравюри, дві з обкладинок додатково прикрашені малюнками), та у вигляді пронумерованих окремих аркушів.

На початку першого грубого зошиту (з наклеєним на обкладинку малюнком) запис, датований «1 жовтня 1907». У розділі «Казки» - «Ох» (с. 157-185, на полях дописано тираж книги) та «Правда та Неправда» (с. 186-218, на полях дописано: «Друковано в Молодій Україні за рік 1908. Видано у Чернігові окремо 1920 року. 3000 прим.»). У другому зошиті записи велись з обох боків. У ньому казки «Зарікання», «Добра душа», «Сливи», «Ме», «Осел», «Циган і Чорт» - майже всі з незначними правками. Після останньої казки на наступній сторінці опис моря, датований «16 серпня, Аркадія» - тобто, казки письменник переробляв вже в Одесі. Загалом, у фондах музею рукописи казок: «Ох» - Чернігів, 28.X.1907, 3 варіанти; «Правда та неправда», 8.V.1908; «Три глечики», 22.VI.1919, 2 варіанти; «Пухирики», 19.VI.1919, 2 рукописи; «Кораблики», 20.VI.1919; «Війна», липень 1919, 3 варіанти; «Водичка Молодничка», 6.VII.1919, 2 варіанти; «Коробочок із сірничків», 13.VII.1919, 2 варіанти; «Спляча красуня», 26.VII.1919, 2 варіанти; «Про Тхора-Тхорища», 28.VII.1919, 2 варіанти; «Свинка», 7.VIII.1919, 2 варіанти; «Ма-зол-ке», 19.X.1919, 2 варіанти; «Музики», 17.XI.1919; «Неслухнянко», 10.IX.1920; «Король-Рік», 21.IX.1920; «Хо-Біси», 21.IX.1920; «Осел», 24.II.1921, 5 варіантів; «Циган і чорт», 25.II.1921, 4 варіанти; «Добро», 18.III.1921, 3 варіанти; «Зарікання», 22.IV.1921, 3 варіанти; «Клопіт», 19.IV.1921, 2 варіанти; «Золотий горішок», 16.VIII.1921, 4 варіанти; «Дядько та Дідько», 19.III.1921, 2 варіанти; «Капчики», 10.V.1922, 3 варіанти; «Старість», 10.V.1922; «Про доброго короля Пусто-лихо», 30.V.1922; «Принцеса Луна» (легенда) - 30.VIII.1922, 3 варіанти; «Івасик-ковбасик (нісенітниця)» - Юрковка, 20.VIII.1922, 3 варіанти; «Добра душа», 23.XII.1922, 3 варіанти; «Сливи», 1.IV.1923, 3 варіанти; «Пшик», 2.IV.1923, 2 варіанти; «Лиска й Чабан», 11.IV.1923, 3 варіанти; «Ме», пароплав, 22.VI.1923, 3 варіанти.

Усі казки (за винятком «Івасика-ковбасика» та «Ме») написано у Чернігові. Поряд з побутовими та чарівними казками у його доробку є політичні: «Про доброго короля Пустолихо», «Клопіт», «Ма-зол-ке».

3. Вірші сам М.Жук, а потому й упорядники, поділяли за наступними періодами: 1905-1918 рр., 1919-1925 рр., 1926-1940 рр., 1944-1950 рр.

До першого відносяться три саморобні книжечки форматом у четверть зошита з авторським датуванням 1905, 1906, 1907, 1909 (переважна більшість написана у Чернігові), численні окремі аркуші з віршами, що увійшли до книги «Співи землі» (вийшла у Чернігові 1912 р.) та написаний на окремих аркушах «Вінок сонетів», що датований «Київ, 1918» Треба також враховувати вірші з грубого зошиту 1907 р., про який йшлося вище (переважно у ньому біловий варіант віршів з книги «Співи землі»). Ще один грубий зошит почато у Києві у червні 1918 р. а закінчено в Одесі у лютому 1941 р.

До періоду 1919-1925 рр. відносяться вірші на окремих аркушах, написані у Чернігові та дитячі вірші з книги «Дітям України» (не була видана) Ця книга існує у кількох варіантах - грубий зошит з численними правками, окремі аркуші та книга з авторською обкладинкою (відбиток гравюри), поділами на розділи, з численними віньетками та ілюстраціями.

1926-1940 рр. - вірші написані виключно в Одесі. Дві книги у зошиті «Море. Сонети» та «Металеві дні», 1930-1931р., загальний зошит з віршами, датованим 1937-1938 рр., дві саморобні книжки - «Металеві дні», з авторською аплікацією у стилі конструктивізму та «Сонети», обкладинку яких прикрашає малюнок пам'ятника дюку де Ришельє.

Михайло Жук. Автопортрет

Михайло Жук. Обкладинка до збірки власних поезій 1920-ті рр.

До рукописів 1944-1955 р. відноситься книга з авторською обкладинкою «Поетії. Вибрані твори», рукописи на окремих аркушах та значна кількість незавершених чернеток.

4. У доробку М. Жука вісім п'єс, одна з яких - «Мефісто» була видана окремою книжкою (Мігуелес О. [Жук М.]. Мефісто: Дія драматична. - Чернігів: Видання Губвідділу Наросвіти, 1920), три варіанти рукопису. Найбільш рання п'єса - «Старці» - написана у 1910-х рр., текст у двох варіантах - українською та російською мовами, перероблялася на початку 1920-х рр. П'єса «Легенда» (чотири варіанти рукопису), «Плебейка» (чотири варіанти та машинопис російською), «Мадонна з Ефесу» (три варіанти), «Спочинок» - у зошиті з авторською обкладинкою (малюнок олівцем та чорнилом). Дві п'єси «Танок смерті» (Чернігів, 1922) та «Тополя» (Одеса, 1924-1925) не мають варіантів.

5. Переклади М. Жука виразно характеризують його літературний смак та коло інтересів. Перший за часом та незавершений - «Ідіот» Ф. Достоєвського (1904-1906), останній зроблено вже в Одесі - лібрето опери А. Спендіарова «Алмаст» (написане С. Парнок). У архіві М. Жука - рукопис перекладу та машинопис з правками. Опера «Алмаст» була поставлена Одеським театром опери. Переважна кількість перекладів зроблено у чернігівський період. Серед перекладів з російської - «Троянда та хрест» О. Блока і «Цар-Голод» Л. Андрєєва, з польської - «Балядина» Ю. Словацького. Також М. Жук переклав «Флорентійську трагедію» О. Уайльда, «Сірано де Бержерака» Е. Ростана і «Короля» Г. Кайзера.

6. Спогади М. Жук почав писати у 1920-і рр.; останній рукопис, датований автором - 1952 р. За обсягом і кількістю, переважають спогади про М. Коцюбинського: «М.М.Коцюбинський: Згадка. Одеса, 1926»; «Михайло Коцюбинський» з надписом автора «Читано 1929 р. 29. IV. в м. Одесі на курсах українознавства»; «М.М.Коцюбинський: Спогади», 1950-і рр., рукопис, у двох варіантах: чернетка - три зошити, біловий варіант - два зошити (За інформацією, наданою О.А.Лагутенко, третій зошит знаходиться у Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику М.М.Коцюбинського (А-5429). Залишив Жук спогади про зустріч з І.С.Нечуй-Левицьким, під час праці над портретом письменника «Портрети. І.С.Нечуй-Левицький» (Лущик С. Михайло Жук у колі сучасників // Київ. - 1998.- № 11. - С. 153-156.), недатовано. Найбільш цікаві спогади, що стосуються художнього життя: «Київ. Академія Мистецтв» (після 1952) - рукопис у шкільному зошиті «XXX років України» та «Київська художня школа Миколи Івановича Мурашко. Одеса, 1951-52. Листопад, грудень, січень» - рукопис у зошиті та другий примірник машинопису (перший знаходиться у архіві С.С.Шевельова). У повному обсязі спогади й досі не надруковані, хоч вони містять цікавий матеріал про художнє життя Києва. Спогади про початок війни «Июнь был прекрасен...», написані після 1954 р. російською мовою у шкільному зошиті.

7. Окремо слід також виділити щоденникові записи 1903-1930-х років, зроблені частково у грубому зошиті під назвою «Замітки з блокноту» (Чернігів, 1910) та на окремих аркушах (1910-початок 1930-х рр.). Останній запис, із згадкою про арешт, написано російською мовою, за характером почерку його умовно можна датувати початком 1950-х рр.

До цього розділу увіходять і два незакінчені автобіографічні нариси, що не мають авторської назви: «Михайло Іванович Жук народився 20-го вересня» (умовно датується початком 1930-х рр., з листами М. Жука, цитованими у книзі Ю. Михайліва) та «Життя мені подарувало географічну точку», який за характером почерку можна віднести до середини - кінця 1950-х рр. Поряд з цим дві автобіографії російською мовою, що мають цікаві для дослідника розбіжності: «Автобиография профессора Жук Михаила Ивановича. Одесса, 1944.10.7» та «Краткая творческая биография профессора Жука М.И. Одесса, 1945, 19 января».

8. До цього розділу відносимо статті та виступи, серед яких: «Виступ на відкритті літнього сезону українського державного театру», чотири виступи пам'яті Т. Шевченка зроблені у різні часи, статті «Творчість дитини» та «Женина и дети» (російською мовою).

9. Робочі записи не літературного характеру датуються серединою - кінцем 1920-х-рр. і торкаються переважно роботи в Художньому училищі. Цікаві два записи з переліком робіт, що Михайло Жук давав до Києву на виставки (портрети Л. Курбаса Г. Журби, М. Шрага, М. Бойчука).

Наприкінці 1920-х рр. М. Жук починає писати казку, власне, автобіографічну, з назвою «Слабий на очі». З неї можна зрозуміти, що з ним відбувалось у ті часи і чому ім'я його як письменника лишилося забутим на довгі роки:

<...> що він робить? - маляр, малює квіти. Про людей каже, що їх не варто малювати, бо виходять кращими, ніж вони справді. А от квітки - так ніколи кращими не виходять. А що ви думаєте - може й так.

От і сталося, що він заробляв собі на життя тим, що добре бачив. Воно, правда, не сите життя було, бо жив на світі убогим.

І як він не думав - не міг вирішити: чи варто добре бачити, - за такі речі люди не дуже дякують. <...>.

І бачив маляр одне, а чув зовсім інше.

І зневірився він у своїх очах. Продав квачики, та купив хліба. Трохи згодом фарби продав і також проїв. Миші ночами гризли його малюнки, а порох запорошував недоїдене. Літом у хату нахабно заходила спека, а зимою так само холод. І нічого не можна було зробити - сядуть собі і живуть, скільки їм треба.

А на всіх кутках люди кричали, що все гарно. Грали музики, співали замерзаючі та голодні хори, танцювали самі собою ноги, малі діти поверталися у великих злодійів, а все було гарно... Всі казали, що гарно.

Очі не погоджувалися, і маляр замовк»⁷.

Подальше вивчення та публікації матеріалів архіву Михайла Івановича Жука мають на меті ввести до наукового обігу невідомі раніше твори письменника. Значна кількість рукописів двічі експонувалась на виставках Одеського літературного музею протягом останніх чотирьох років. Вперше - у 2010 р., коли архів надійшов до музею, вдруге - на виставці «Всеволодність краси», присвяченій 130-річчю з дня народження М.І.Жука, що тривала з грудня 2013 до лютого 2014 р.

¹ Автобіографія професора Жука Михайла Івановича. Особова справа, папка № 18. Архів Одеського художнього училища.

² Лист М. Жука до Х. Раковського. Чернігів, 3.05.1923 р. // Київ. - 1988. - № 11. - С. 160

³ «...коли мене заарештували в 1931 р. то забрали багато книжок з автографами татка, Нечуя-Левицького, Лесі Українки, Лисенка, Лепкого, Франка і багато інших, які я так і не отримав» - з листа М. Жука до І. Коцюбинської від 20.10.1955 (повідомлено С. Луцику В.Величком).

⁴ Михайлів Ю.М. Жук. - Х., Рух. - [1930]; Виставка произведений художника М.И.Жука: Каталог. - Одесский художественный музей / Сост. и вступ. статья В. Абрамов. - Одесса, 1979; Жук Михайло: альбом / Упор. І.І.Козирод, С.С.Шевельов. - К., Мистецтво. - 1987; Максим'юк Т. «Я малюю його портрет»: З портретної спадщини художника Михайла Жука // Горизонт. - 1987. - Вип. 24; Книжкові обкладинки художника Михайла Івановича Жука: Каталог виставки / Вступ. статті, уклад. О. Лагутенко, С. Лущик. - Одеський державний літературний музей, 1994; Жук Михайло: Каталог виставки / Уклад. Л. Арюпіна, О. Барковська, С. Лущик; вступ. стаття С. Лущик. - Одеська державна наукова бібліотека, 1998; Всеволодність краси. Графіка та живопис Михайла Жука/ Вступ. стаття О.Лагутенко. - ООО Галерея НЮ АРТ. - К., 2011.

⁵ Лущик С. Український перекладач Александра Блока // Вечерня Одесса. - 1980. - 15 ноября; Лущик С., Яворська О. Михайло Жук - літератор // Дом князя Гагарина. - Вип. 1. - 1997. - С. 83-94; Лущик С., Яворська О. Оповідання М. Жука // Дом князя Гагарина. - Вип. 2. - 2001. - С. 111-147; Тичина П. Панахидні співи: Поезії / Уклад. С. Лущик; статті Т. Максим'юк, С. Лущик. - Одеса, 1993; Яворская А. Сказка печального Жука // Дерибасовская-Ришельевская. - Вип. 25. - 2006. - С. 274-280; Яворська О.Л. «Дайте мені можливість працювати...» (Казки Михайла Жука) // Дом князя Гагарина. - Вип. 6. - Т. 1. -2001. - С. 321-423.

⁶ Єфремов С. Історія українського письменства. - К., 1917. - С. 444.

⁷ Жук М. Слабий на очі (фрагмент казки) // Всеволодність краси: Каталог виставки до 130-річчя з дня народження художника і письменника М.І.Жука. Одеський літературний музей / Уклад. О. Яворська, К. Ергієва; вступ. Ст.. О. Яворська. - Одеса, 2013.